

Univerzitet u Beogradu
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

V međunarodni naučni skup
Zlatibor 24-27. septembar 2011.

University of Belgrade
Faculty of Special Education and Rehabilitation

5th International Scientific Conference
Zlatibor 24-27. September 2011.

SPECIJALNA EDUKACIJA
I REHABILITACIJA *danas*
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION *today*

zbornik radova
proceedings



UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION

V međunarodni naučni skup
**SPECIJALNA EDUKACIJA I
REHABILITACIJA DANAS**

Zlatibor, 24-27. septembar 2011.

The Fifth International Scientific Conference
**SPECIAL EDUCATION AND
REHABILITATION TODAY**

Zlatibor, September, 24-27. 2011.

**Zbornik radova
Proceedings**

Beograd, 2011.

Belgrade, 2011

SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA DANAS
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION TODAY

Zbornik radova
Proceedings

V međunarodni naučni skup
The Fifth International Scientific Conference
Zlatibor, 24-27. septembar 2011.

Izdavač/Publisher:

Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
University of Belgrade, Faculty of Special Education and Rehabilitation
Visokog Stevana 2, 11 000 Beograd
www.fasper.bg.ac.rs

Za izdavača/For publisher:

Prof. dr Jasmina Kovačević, dekan

Urednici:

Prof. dr Nenad Glumbić, Doc. dr Vesna Vučinić

Štampa/Printing:

AKADEMIJA
Beograd

Tiraž/Circulation: 300

ISBN

POVERENIČKA SLUŽBA I RAD POVERENIKA U REPUBLICI SRBIJI

Marija Maljković, Zoran Ilić

Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Novi Krivični zakonik, Zakon o izvršenju krivičnih sankcija i Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, stupili su na snagu 01.01.2006.godine i u okviru niza izmena, po prvi put u odnosu na sisteme sankcija, važno mesto dobijaju tzv. alternativne sankcije. Cilj ove reforme je unapređivanje krivičnog zakonodavstva nakon dužeg vremenskog perioda, humanizacija penalne prakse, kao i težnja za što racionalnijim korišćenjem postojećih resursa. Uvođenje sistema alternativnog sankcionisanja u skladu je sa modernim evropskim trendovima u oblasti kaznene politike u kojima se individualizacija i humanizacija izvršenja krivičnih sankcija podižu na maksimalan nivo.

Proces reforme krivičnog zakonodavstva Republike Srbije uvođenjem alternativnih sankcija, nametnuo je obavezu formiranja službe koja bi bila zadužena za njihovu realizaciju. U tom smislu u okviru Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, Ministarstva pravde formirana je posebna organizaciona jedinica Odeljenje za tretman i alternativne sankcije, a kao njen integralni deo osnovana je i Poverenička služba.

U radu će biti prikazan razvoj Povereničke službe u Republici Srbiji, dosadašnja iskustva, određene poteškoće u radu i razvoju Službe, kao i mogućnosti unapređenja.

Uspostavljanjem Povereničke službe stvoreni su organizacioni uslovi da se alternativne sankcije na delotvoran i efikasan način izvršavaju u praksi. Alternativne sankcije koje izvršavaju poverenici su kazna rada u javnom interesu i uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom. Izvršenje ovih kazni, kao i ovlašćenja, način rada i obaveze poverenika bliže su uređeni Pravilnikom o izvršenju rada u javnom interesu i Pravilnikom o izvršenju uslovne osude sa zaštitnim nadzorom.

Primenom alternativnih sankcija, kao novog i značajnog oblika borbe protiv kriminala, Poverenička služba doprinosi ostvarivanju opšte svrhe izricanja i izvršenja krivičnih sankcija. Osnivanje Povereničke službe predstavlja dobar osnov za dalji razvoj sistema alternativnog kažnjavanja.

Ključne reči: alternativne sankcije, poverenička služba, poverenik

RAZVOJ POVERENIČKE SLUŽBE U SRBIJI

Novi Krivični zakonik, Zakon o izvršenju krivičnih sankcija i Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, stupili su na snagu 01.01.2006. godine i u okviru niza izmena, po prvi put u odnosu na sisteme sankcija, važno mesto dobijaju tzv. alternativne sankcije. U Krivičnom zakoniku to su: kazna rada u javnom interesu, uslovna osuda i uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom, a kazna rada u javnom interesu predviđena je i u Zakonu o prekršajima.

Međutim, u trenutku donošenja novih zakona u našem društvu nije postojala posebna služba koja bi bila zadužena za praćenje i izvršenja pojedinih alternativnih sankcija, čak i onih koje su od ranije kod nas poznate (na primer, uslovne osude sa zaštitnim nadzorom koja je bila predviđena još 1977. godine). Upravo zbog toga, ova sankcija nikada nije izricana u sudskoj praksi.

Usvajanjem novog Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, Upravi za izvršenje zavodskih sankcija stavljena je obaveza izvršenja ovih sankcija preko poverenika. Zakonodavac se rukovodio činjenicom da Uprava poseduje organizacionu strukturu koja pokriva teritoriju Republike Srbije i ima stručne kadrove koji poseduju iskustvo u izvršenju zavodskih sankcija. U tom trenutku (početak 2006. godine) Uprava nije ni organizaciono ni kadrovski imala ni jednu pretpostavku za izvršenje ovih sankcija, dok su, istovremeno, sudovi imali mogućnost izricanja (Joka, sa sar. 2009). U cilju prevazilaženja ove nelogičnosti i uspostavljanja sistema izvršenja alternativnih sankcija bilo je neophodno u okviru Uprave formirati organizacionu jedinicu – Odeljenje za tretman i alternativne sankcije što je i realizovano usvajanjem jedinstvene sistematizacije Uprave od strane Vlade. Nakon toga bilo je moguće kadrovski popuniti predviđena mesta poverenika i započeti dug proces implementacije.

Sledeća faza podrazumevala je izbor poverenika koji bi bili zaduženi za sprovođenje alternativnih sankcija, a koje je najpre bilo neophodno kvalitetno edukovati i dobro obučiti jer će se prema uspešnosti njihovog rada, najviše meriti uspešnost celog koncepta alternativnog sankcionisanja. Edukacija poverenika je tako strukturirana, da oni preko nje dobiju realnu sliku svog delokruga rada, svojih konkretnih dužnosti i etičkih zahteva svoga posla i da im omogući da redovno unapređuju svoju profesionalnu kompetentnost kroz kontinuiranu obuku. Uspešno pohađanje obuke je preduslov za dobijanje odgovarajuće licence za rad na poslovima poverenika.

Obuka poverenika organizovana je i realizovana u kontinuitetu tokom 2007. i 2008. godine, u saradnji sa Centrom za obuku zaposlenih u Upravi, Misijom OEBS-a i Savetom Evrope, kroz više seminara sa predavačima iz osam zemalja Evropske Unije.

Jedan od najvažnijih zadataka Uprave i Službe poverenika bilo je konkretno uspostavljanje saradnje sa lokalnom zajednicom u cilju izvršenja sankcija. U tom cilju preduzeta je opširna akcija na potpisivanju ugovora sa javnim preduzećima i organizacijama koje se bave poslovima od opšteg društvenog značaja kako bi se konkretizovala saradnja i stvorili uslovi za realizaciju sankcija. Ovaj posao je uspešno sproveden tokom marta i aprila 2009. godine kada je na osnovu potpisanih ugovora sa javnim preduzećima i pojedinačnih ugovora otpočela realizacija alternativnih sankcija u Republici Srbiji. Do sada kancelarije Povereničke službe otvorene su u Beogradu, Novom Sadu, Subotici, Valjevu, Nišu, Kragujevcu i Leskovcu, a planira se dalja obuka poverenika i otvaranje kancelarija u: Požarevcu, Kruševcu, Sremskoj Mitrovici, Čačku, Novom Pazaru...

Da bi alternativne sankcije doživele punu primenu, potrebno je da budu potpisani ugovori sa preduzećima u kojima će se sprovoditi kazna rada u javnom interesu, odnosno sa institucijama čija uloga je nezaobilazna kod sprovođenja uslovne osude sa zaštitnim nadzorom. Memorandum reguliše načine uspostavljanja saradnje između Povereničke službe i organizacija i institucija u kojima će biti izvršavana kazna rada u javnom interesu i uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom.

Poverenička kancelarija u Beogradu (Karadžorđeva 48) otvorena je 14. novembra 2008. godine, a u februaru 2009. godine, Ministarstvo pravde i Skupština grada Beograda, potpisali su Memorandum o saradnji, čime su stvoreni preduslovi za potpisivanje opštih ugovora sa Javnim preduzećima i Javnim Komunalnim preduzećima Beograda. Potpisani su opšti ugovori sa: JP „Hipodrom Beograd“, JKP „Beogradski vodovod i kanalizacija“, Ustanova kulture „Vuk Karadžić“, JKP „Gradske pijace“, JP „Ada Ciganlija“.

Poverenik

U Republici Srbiji za poverenika može biti određen državni službenik koji ima stečenu visoku stručnu spremu odgovarajuće struke (socijalni radnik, specijalni pedagog, psiholog,

pedagog i sl.), sa odgovarajućim radnim iskustvom u struci Poverenik mora da poseduje ljudske osobine koje mogu biti uzor ponašanja osuđeniku. Obavezan preduslov za rad poverenika je, osim stečene visoke stručne spreme, i obuka o specifičnostima izvršenja alternativnih sankcija. Pri izvršenju uslovne osude sa zaštitnim nadzorom i kazne rada u javnom interesu, poverenik štiti interese žrtve, društvene zajednice i osuđenika. Izvršenje alternativnih sankcija podrazumeva individualizovani pristup, što znači da pri izradi programa i izvršenju kazne polazi od specifičnih potreba i poteškoća pojedinog osuđenika. Poverenik uvek pristupa izvršenju ovih kazni na način koji osuđeniku i njegovoj porodici garantuje poštovanje ljudskog dostojanstva, osnovnih prava i sloboda i privatnosti. Zabranjuje se diskriminacija nezavisno od rase, boje kože, pola, jezika, vere, političkog ili drugog uverenja, nacionalnog ili socijalnog porekla, imovine, rođenja, obrazovanja, društvenog položaja ili drugih osobina

Poslovi poverenika

Poslovi poverenika u okviru izvršenja uslovne osude sa zaštitnim nadzorom su:

- neposredno radi sa osuđenikom, pruža mu potrebnu stručnu pomoć i zaštitu;
- organizuje i nadzire izvršenje svih obaveza naloženih sudskom presudom;
- saraduje sa članovima porodice, stručnjacima i različitim ustanovama u lokalnoj zajednici u kojoj osuđenik živi, a koje mogu da doprinesu ostvarivanju svrhe kazne;
- prati i koordinira sve aktivnosti koje se u okviru ostvarivanja svrhe kazne realizuju sa osuđenikom;
- podnosi redovne izveštaje jednom u šest meseci, vanredne izveštaje po potrebi, a petnaest dana po isteku vremena proveravanja dostavlja završni izveštaj.

Poslovi poverenika u okviru izvršenja kazne rada u javnom interesu su:

- upoznaje osuđenika sa izrečenom kaznom, njegovim pravima i obavezama;
- planira konkretnu vrstu i obim rada;
- određuje mesto rada;
- upoznaje osuđenog sa predstavnikom poslodavca;
- prati ponašanje osuđenog za vreme realizacije kazne rada u javnom interesu;
- izveštava osuđenog, sud i Odeljenje o početku obavljanja rada u javnom interesu;
- dostavlja pravilnikom propisane izveštaje sudu;
- vanrednim izveštajem obaveštava sud u slučaju pojave okolnosti koje bitno utiču na realizaciju kazne rada u javnom interesu i u roku od osam dana od završetka dostavlja završni izveštaj.

U cilju organizovanja moderne Povereničke službe, preciznijeg definisanja izvršenja alternativnih sankcija, određivanje poverenika u konkretnim slučajevima, načina njihovog rada, njihovog ovlašćenja i obaveza, kao i prava i obaveza osuđenih doneti su Pravilnik o izvršenju uslovne osude sa zaštitnim nadzorom i Pravilnik o izvršenju kazne rada u javnom interesu (Službeni glasnik Republike Srbije br.20/08).

Pravilnikom o izvršenju uslovne osude sa zaštitnim nadzorom bliže se uređuje izvršenje uslovne osude sa zaštitnim nadzorom. Njime su definisana:

- Načela izvršenja zaštitnog nadzora;
- Nadležnost za izvršenje zaštitnog nadzora;
- Određivanje, shodna primena, zamena poverenika, ovlašćenja poverenika, način rada poverenika, saradnja poverenika sa drugim organima;

• Utvrđivanje individualnog programa za izvršenje uslovne osude sa zaštitnim nadzorom, njegov sadržaj, realizacija i izmene, kao i obaveze i prava osuđenog;

Pravilnikom o izvršenju kazne rada u javnom interesu bliže je uređeno izvršenje kazne rada u javnom, status poverenika, uslovi za određivanje poverenika, ovlašćenja, način rada, odgovornost, obaveze i evidencija poverenika. Takođe, Pravilnikom su precizno definisani rokovi postupanja poverenika u realizaciji rada u javnom interesu, intenzitet i dinamika neposrednog kontakta i praćenja osuđenog kao i postupanje kod izmena realizacije rada u javnom interesu. Ovim Pravilnikom je detaljno regulisan:

- Status poverenika;
- Uslovi za određivanje poverenika;
- Način određivanja poverenika, njegova zamena i ovlašćenja;
- Način rada poverenika, njegove odgovornosti i obaveze.

Ciljevi i zadaci Povereničke službe

Opšti ciljevi Povereničke službe:

- Zaštita društvene zajednice;
- Efikasno sprovođenje alternativnih sankcija;
- Smanjenje stope povrata kroz uspešnu reintegraciju
- Uključivanje lokalne zajednice u proces sprovođenja alternativnih sankcija.

Pojedinačni ciljevi:

- Uspešna realizacija zadataka službe;
- Unapređenje stručnih i organizacionih kapaciteta službe;
- Jačanje poverenja stručnjaka i javnosti u kompetencije Povereničke službe;
- Pružanje pomoći pravosudnim organima, procenom ličnosti okrivljenog i praćenje njegovog ponašanja tokom predkrivičnog i krivičnog postupka;
- Uspostavljanje saradnje i koordinacija sa službom za tretman u ustanovama za izvršenje zavodskih sankcija radi pripreme za otpust i postpenalne zaštite;

• Unapređenje prakse primene alternativnih sankcija korišćenjem pozitivnih iskustava probacionih službi u svetu;

- Senzibilizacija šire društvene zajednice za prihvatanje alternativnih sankcija

Zadaci Povereničke službe

- Planiranje i realizacija izvršenja sankcija;
- Kontakti sa osuđenim u cilju pripremanja plana i realizacije sankcije, nadzora i pružanja pomoći;

• Saradnja sa nadležnim organima i institucijama ;

• Uspostavljanje saradnje sa porodicom osuđenog i drugim subjektima relevantnim za sprovođenje alternativnih sankcija;

- Prikupljanje i obrada podataka i vođenje evidencije;
- Izrada izveštaja;
- Procena uspešnosti realizovanog programa;
- Edukacija poverenika i razmena iskustava;
- Informisanje o radu Povereničke službe i promovisanje sistema alternativnog sankcionisanja.

Monitoring i evaluacija

Poverenička služba sprovodi monitoring sistematskim i kontinuiranim prikupljanjem i analizom podataka radi provere uspešnosti realizacije njenih zadataka u odnosu na

postavljene ciljeve. Evaluacijom se na osnovu podataka dobijenih monitoringom, na sistematičan, nepristrasan i pouzdan način utvrđuje stepen ispunjenja zadataka u odnosu na postignutost ciljeva.

Na kraju svake kalendarske godine Poverenička služba obavlja evaluaciju kojom se utvrđuje:

- Obim i dinamika izricanja alternativnih sankcija;
- Stepem opterećenja Povereničke službe;
- Uspešnost izvršenja alternativnih sankcija i stopa povrata;
- Stavovi stručnjaka i javnosti;

Evaluacijom se obezbeđuju i relevantne informacije koje Povereničkoj službi služe kao smernice za dalje poboljšanje efikasnosti i delotvornosti njenog rada.

Unapređenje kadrovskih, organizacionih i programskih osnova

U cilju osnaživanja Povereničke službe i prerastanja u modernu probacionu službu potrebno je unapređenje kadrovskih, organizacionih i programskih osnova ove službe, što će zahtevati promenu normativnog okvira.

Izmenom postojećeg krivičnog zakonodavstva (Zakona o krivičnom postupku, Krivičnog zakonika i Zakona o izvršenju krivičnih sankcija) i donošenjem posebnog zakona o nadležnostima i radu Povereničke službe sa pratećim podzakonskim aktima, omogućiće se da Poverenička služba pruža stručnu pomoć nadležnim državnim organima u: pretkrivičnom postupku, krivičnom postupku, skraćenom postupku i postupcima za izricanje krivičnih sankcija bez glavnog pretresa, postupku izvršenja postojećih sankcija, postupku izvršenja novih alternativnih sankcija i mera. Da bi se ispunili ovi zahtevi neophodno je:

- proporcionalno povećavati broj zaposlenih u Povereničkoj službi i kontinuirano sprovesti njihovu dodatnu edukaciju shodno normativnom proširenju njeih nadležnosti izadataka;
- organizovati Povereničku službu na regionalnom nivou, formiranjem odeljenja prema sedištima okružnih sudova;
- razviti različite programe podrške okrivljenima/osuđenima shodno razvitku sistema alternativnih mera i sankcija i postpenalnog prihvata (programi za sticanje osnovnih životnih i socijalnih veština, kontrole besa, nenasilnog rešavanja konflikata, specijalnih programa za rehabilitaciju narkomana, alkoholičara, seksualnih prestupnika itd.);
- ostvariti institucionalnu saradnju sa lokalnom zajednicom i nevladinim organizacijama u postupku sprovođenja programa podrške okrivljenima/osuđenima.

LITERATURA

1. Izvršenje alternativnih sankcija (2008). Republika Srbija Ministarstvo pravde, Uprava za izvršenje zavodskih sankcija, Beograd.
2. Joka D, Jovanović O. (2009). Alternativne sankcije i rad poverenika u Republici Srbiji, *Istraživanja u Specijalnoj pedagogiji*, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, 273-285.
3. Krivični zakon: Službeni glasnik Republike Srbije br. 85/2005.
4. Pravilnik o izvršenju rada u javnom interesu: Službeni glasnik Republike Srbije br.20/2008.
5. Pravilnik o izvršenju uslovne osude sa zaštitnim nadzorom: Službeni glasnik Republike Srbije br.20/2008.
6. Uloga Povereničke službe u sistemu izvršenja krivičnih sankcija (2008): Republika Srbija Ministarstvo pravde, Uprava za izvršenje zavodskih sankcija, Beograd.
7. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija: Službeni glasnik Republike Srbije 58/2005.

PROBATION OFFICE AND THE WORK OF PROBATION OFFICER IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Marija Maljković, Zoran Ilić
University of Belgrade, Faculty of Special Education and Rehabilitation

New Criminal Code, Penal Law, Juvenile Criminal Law came into force on 01.01.2006 and, among other changes, include for the first time changes in the system of penalties, the most important aspect in the being so called alternative sanctions.

The aim of this reform is to improve criminal law system after longer period of time, to humanise the execution of the penalty, as well as to rationalise the use of the existing resources. Introduction of the system of the alternative sanctions is in line with modern European trends in the field of penalty policy in which individualisation and humanisation of the criminal sanctions executions are raised to the maximum.

The process of the reform of the criminal law of the Republic of Serbia by introducing the alternative sanctions, imposed the obligation to set up the service for their implementation. Relating to that, Ministry of Justice formed specialised Department for Treatment and Alternative Sanctions, Probation office being integral part of the department, within Criminal Sanction Department.

This paper unfolds the development of the Probation office in the Republic of Serbia, all experiences so far, certain difficulties in the functioning and the development of the Department, as well as the possibilities of the improvement.

Establishing Probation office provides organisational background for the alternative sanctions to be effectively and efficiently implemented in practice. The penalty of fine work and suspended sentence with probation are alternative sanctions which are under Probation office.

Implementation of the alternative sanctions, as a new and important way to fight against the crime, Probation office contributes to the general aim of passing and executing criminal sanctions. Establishing of the Probation office represents good base for further development of the system of the alternative sanctions.

Key words: *alternative sanctions, probation office, probation officer*